

POLITECHNIKA LUBELSKA WYDZIAŁ MECHANICZNY KATEDRA INŻYNIERII MATERIAŁOWEJ	Laboratorium Materiały Metaliczne II ĆWICZENIE Nr 8/N
Akceptował: Kierownik Katedry prof. dr hab. inż. A. Weroński	Opracowała: dr Hanna de Sas Stupnicka, dr inż. Sławomir Szewczyk

I. Temat ćwiczenia: **Utwardzanie wydzieleniowe stopów aluminium**

II. Cel ćwiczenia: Badanie zmian struktury i własności mechanicznych stopów aluminium poddanych procesowi przesycania i starzenia.

III. Ważniejsze pytania kontrolne:

1. Wieloskładnikowe stopy aluminium – durale, główne dodatki stopowe, właściwości, obróbka cieplna, zastosowania
2. Istota przesycania stopów aluminium
3. Starzenie samorzutne i sztuczne, przebieg procesu
4. Układ równowagi Al-Cu
5. Wpływ temperatury i czasu starzenia na wytrzymałość stopów Al-Cu
6. Charakterystyka stref G-P (Guiniera-Prestona) w stopach aluminium
7. Etapy starzenia stopów Al-Cu.

IV. Literatura:

1. Przybyłowicz K.: Metaloznawstwo. WNT, Warszawa 2007.
2. Blicharski M.: Wstęp do inżynierii materiałowej. WNT, Warszawa 2006.
3. Praca zbior. pod red. A. Werońskiego: Ćwiczenia laboratoryjne z inżynierii materiałowej. Wyd. Politechniki Lubelskiej, Lublin 2002.
4. Dobrzański L. A.: Materiały inżynierskie i projektowanie materiałowe. Podstawy nauki o materiałach i metaloznawstwo. WNT, Warszawa 2006.
5. Szewieczek D. i in.: Ćwiczenia laboratoryjne z obróbki cieplnej stopów metali. Wyd. Pol. Śląskiej, Gliwice 1994.
6. Łatkowski A., Jarominek J.: Metaloznawstwo metali nieżelaznych – Laboratorium. Wyd. AGH, Kraków 1994.
7. Wielgosz R. i in.: Zajęcia laboratoryjne z metaloznawstwa. Wyd. Pol. Krakowskiej, Kraków 2003.

V. Przebieg ćwiczenia:

1. Materiały i urządzenia do badań

- 1.1. Próbkki ze stopu aluminium do przeróbki plastycznej PA6 (AlCu4MgSi) lub PA9 (AlZn5,5MgCu)
- 1.2. Piece elektryczne komorowe LAC - PK 10 oraz LH 10
- 1.3. Wanna wodna
- 1.4. Twardościomierz Vickersa lub Rockwella (HRB)
- 1.5. Rękawice hartownicze, kleszcze kowalskie, fartuch ochronny.

2. Przebieg badań

Przed rozpoczęciem ćwiczenia student obowiązkowo **zapoznaje się z zaleceniami instrukcji BHP**. Prowadzący zajęcia sprawdza opanowanie wiadomości podanych w instrukcji BHP i znajomość problematyki badawczej. Po dopuszczeniu do wykonania ćwiczenia należy wykonać następujące czynności:

- 2.1. Pobrać od prowadzącego zajęcia próbki do badań
- 2.2. Dokonać pomiaru twardości metodą Vickersa lub Rockwella (HRB) pięciu próbek ze stopu PA6 lub PA9
- 2.3. W oparciu o układ równowagi Al-Cu określić temperaturę przesycań stopu. Powinna ona być o około 30⁰C wyższa od temperatury wyznaczonej dla danego stopu linią granicznej rozpuszczalności Cu w Al. Czas wygrzewania powinien spełniać warunek: 2 minuty na milimetr najmniejszego przekroju. Po procesie wygrzewania próbki oziębć w wodzie
- 2.4. Zbadać twardość próbek po przesycańiu na twardościomierzu Vickersa lub Rockwella (HRB) – wykonać trzy pomiary dla każdej próbki i podać wartość średnią
- 2.5. Dla czterech próbek przeprowadzić starzenie sztuczne (przyśpieszone) w temperaturze 180⁰C, stosując różne czasy wygrzewania (15, 30, 45, i 75 min.)
- 2.6. Dla jednej z przesyconych próbek przeprowadzić starzenie naturalne, pozostawiając ją na 7 dni w temperaturze pokojowej
- 2.7. Zbadać twardość próbek po starzeniu sztucznym na twardościomierzu Vickersa lub Rockwella (HRB) – wykonać trzy pomiary dla każdej próbki i podać wartość średnią
- 2.8. Sporządzić wykres zmian twardości w funkcji czasu dla próbek starzonych sztucznie
- 2.9. Po 7 dniach zbadać twardość próbki starzonej naturalnie na twardościomierzu Vickersa lub Rockwella (HRB) - wykonać trzy pomiary i podać wartość średnią.

3. Opracowanie sprawozdania

Sprawozdanie z przeprowadzonych badań powinno zawierać:

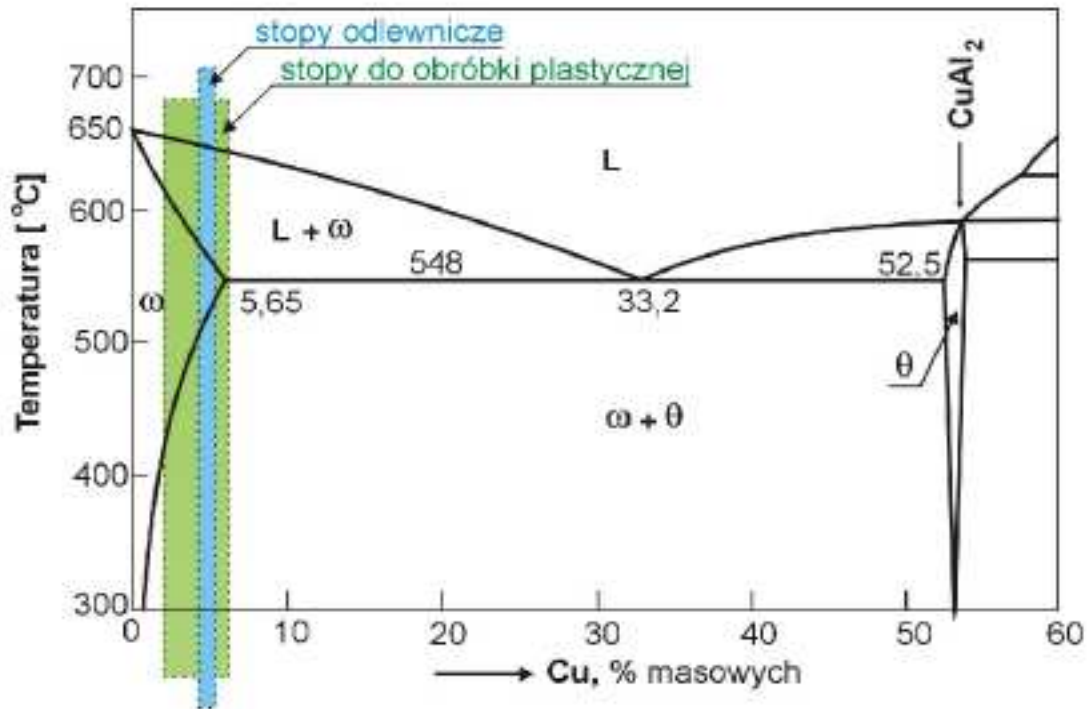
- 3.1. Cel badań, przedmiot badań, spis literatury
- 3.2. Sposób przygotowania próbek
- 3.3. Uzasadnienie doboru temperatury przesycańia i starzenia oraz czasu grzania
- 3.4. Krótki opis przebiegu ćwiczenia
- 3.5. Tabelaryczne zestawienie wyników pomiarów twardości (HV lub HRB)
- 3.6. Wykres zmian twardości w funkcji czasu starzenia
- 3.7. Wnioski odnośnie wpływu obróbki cieplnej (utwardzania wydzieleniowego) na strukturę i własności stopów aluminium do przeróbki plastycznej
- 3.8. Praktyczne aspekty wykorzystania utwardzania wydzieleniowego.

4. Materiały uzupełniające.

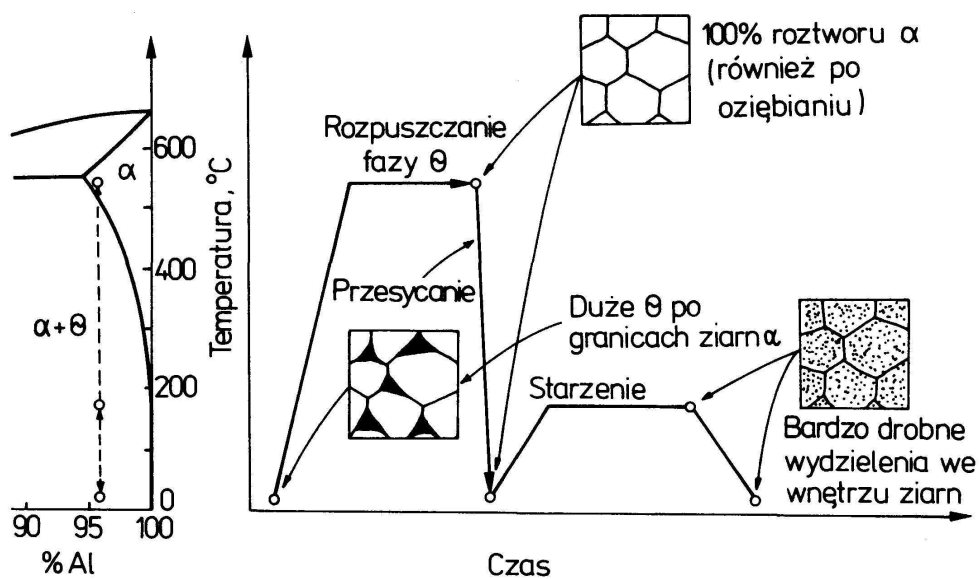
4.1. Wykres równowagi Al-Cu

4.2. Tablica – temperatury utwardzania wydzieleniowego stopów aluminium do obróbki plastycznej

4.3. Wzór protokołu badań utwardzania wydzieleniowego stopów aluminium.

Rys.1. Układ równowagi Al-Cu (wg. Dobrzańskiego)

Rys.2. Schemat przesycania i starzenia stopu Al-Cu (wg. Blicharskiego)

Tablica 1

Temperatury utwardzania wydzieleniowego stopów aluminium do obróbki plastycznej

Gatunek stopu		Przesycanie			Starzenie		Twardość po utwardz. wydzielen.
Znak	Cecha	Temp. [°C]	Czas [h]	Ośrodek chłodzący	Temp. [°C]	Czas [h]	HB
AlMg1Si1	PA4N	480-505	1-2	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	45
AlSiMgCu	PA10N	520-535	1-2	zimna lub gorąca woda	samorzutne 150-175	5 dni 6-12 h	45 65
AlCu4MgSi	PA6	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne 160-175	5 dni 6-12 h	95 100
AlCu4Mg	PA21	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlCu4Mg1	PA7N	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlCu4MgA	PA25	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlCu4Mg1A	PA23	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlCu2Mg	PA24	495-515	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlCu2MgNi1	PA30N	500-520	0.5-1	zimna lub gorąca woda	samorzutne 155-160	5 dni 3-8 h	95 95
AlCu2Mg2Ni1Si	PA29N	500-520	0.5-1	zimna lub gorąca woda	155-160	3-8 h	95
AlCu2SiMg	PA31	480-510	1-2	zimna lub gorąca woda	samorzutne 160-175	5 dni 5-15 h	95 100
AlCu4SiMg	PA33	490-500	1-2	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	105
AlZn5.5MgCu	PA9	510-520	1-2	zimna lub gorąca woda	165-175	16-18 h	95
AlZn3Mg2Ti	PA46	520	1-2	zimna lub gorąca woda	samorzutne	5 dni	-